

แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามความเชื่อของ วัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

The Guidelines for Tourist Route on Belief of Tourist Temples in Lampang Province

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์¹, พระมหาสุพัตร์ วชิราวุธ², ประทีป พืชมงคล³,
สัททยา วิเศษ⁴, ปาณิสรา เทพรักษ์⁵

Somchan Sripraschayanon¹, Phramaha Supat Vajiravudho²,
Prateep Peuchthonglang³, Sahathaya Wises⁴, Panisara Theprak⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง^{1, 5},

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา²,

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา³,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College^{1, 5},

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus²,

Faculty of Business Administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna³,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus⁴

Corresponding Author, Email: sartsirin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อการเดินทางเพื่อ
สักการะบูชาวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนา
เส้นทางท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสาน
วิธี เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย
กลุ่มตัวอย่างสำหรับแบบสอบถามจำนวน 400 คน และผู้ให้ข้อมูลสำหรับแบบ
สัมภาษณ์เชิงลึก 53 รูป/คน และนำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การใช้
สถิติเชิงพรรณนาและอธิบายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย พบว่า 1) การเดินทางส่วนใหญ่ไปเพื่อขอพร เสริมสิริมงคลและพักผ่อนหย่อนใจ ข้อมูลการท่องเที่ยวได้รับจากอินเทอร์เน็ตและเดินทางในวันนักขัตฤกษ์ด้วยรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งวัดท่องเที่ยวต้องมีลักษณะดึงดูดใจ เป็นวัดที่ศักดิ์สิทธิ์ มีศิลปะงดงาม ติดป้ายสุภาพจิตสอนใจ มีพระสงฆ์ให้คำแนะนำและเป็นวิทยากรประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ รวมถึงต้องง่ายต่อการเข้าถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสินค้าและบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตและประเพณีติดอยู่ในหลักแห่งความดีตามความเชื่อ 2) แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ได้แก่ (1) การส่งเสริมความเชื่อ (2) การพัฒนาวัดท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์ (3) การอนุรักษ์ความงามทางด้านศิลปกรรม (4) การพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว องค์ความรู้จากการวิจัย ได้แก่ 1) ทูนาทางสังคม 2) การอนุรักษ์ และ 3) ความร่วมมือโดยวัดและชุมชนต้องพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับและตอบสนองนักท่องเที่ยวทางด้านการงามของศิลปกรรม การเข้าถึงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการบริการและสินค้า กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมจากหน่วยงาน/ภาคี เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้ตรงตามเป้าหมายของท้องถิ่นและตอบสนองต่อความต้องการแก่นักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; เส้นทางท่องเที่ยว; ความเชื่อ; วัดท่องเที่ยว

Abstract

This research aims that 1) to study the beliefs for traveling to tourist temples in Lampang Province; and 2) to present the guidelines for development of tourist route on beliefs of tourist temples in Lampang Province. It is a mixed methodology and the tools are questionnaire, in-depth interview, and focus group discussion. The random sampling group of questionnaire consists of 400 people and 53 key informants for in-depth interview. The data presentation is based on content analysis, descriptive statistics, and descriptive writing.

The finding research shows that 1) the most tourists travel to make wishes, to enhance the fortune, and to relax. They get information from internet and travel on holidays with private car. Tourist temples have to be attractive, sacred places, and beautiful arts. It has to provide the proverbial signs to teach, to give advice and to be the public

relations for sharing information by a monk, including be easy to access, facilitate to products and services in order for tourists to learn the principles of life and conduction on the basis of goodness from their beliefs. 2) The development guidelines for tourism routes are as follows: 1) faith promotion; 2) development of historical tourist temples; 3) conservation of artistic beauty; and 4) developing nearby areas into tourist attractions. The body of knowledge from research indicates that 1) social capital; 2) conservation and; 3) participation. The temples and communities have to develop the area to accommodate and respond to tourists in terms of artistic beauty, access to tourist areas, service and goods products, creative activity, and participation from agencies/parties for developing tourist routes on the local goals and truly tourists' needs.

Keywords: Guidelines; Tourist Route; Belief; Tourist Temple

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่นำความเจริญและความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่อำนวยความสะดวกและง่ายต่อการตัดสินใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความรวดเร็วในการจองที่พัก ยานพาหนะ สภาพพื้นที่จริงทั้งระบบภาพเสียงบนสื่อมีเดีย การบริการอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อรองรับและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสสถานที่จริงของแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาประเทศตามแผนการพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 ที่มีเป้าหมายในการสร้างรายได้แก่ชุมชน การพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์ และเป็นการธำรงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี ดังที่วินิจ วีรยางกูร (2532: 70-71) กล่าวว่า ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นประเพณี ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ในการรักษามรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ ตลอดจนการเกิดรายได้แก่ประเทศ ภาษี ช่วยแก้ปัญหาการขาดดุลทางการเงินและเป็นการสร้างงานให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง (ศรีญญา วรากุลวิทย์, 2547: 9)

ความเป็นมาและประวัติศาสตร์ในแต่ละชุมชนเป็นทุนทางสังคมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในการดึงดูดความสนใจของผู้คนต่างแดน ด้วยแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายทำให้เกิดความท้าทายและกระตุ้นให้เดินทางมาสัมผัสและเรียนรู้ประสบการณ์ในชุมชนเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต พักผ่อนหย่อนใจและสั่งสมความรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวในวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

จังหวัดลำปางอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความงดงามทางด้านความเชื่อ ศิลปะและวัฒนธรรมแบบล้านนา โดยเฉพาะศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพม่าและล้านนา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 5-6 ประเทศไทยได้ทำอุตสาหกรรมป่าไม้กับบริษัทบอมเบย์เบอร์มาในประเทศพม่าแบบผูกขาดในแถบภาคเหนือตอนบน และคฤหาสน์ที่ร่วมทำธุรกิจการค้าไม้ในสมัยนั้นได้นำธรรมเนียมปฏิบัติการสร้างวัดเพื่ออุทิศแก่รุกขเทวดาในไม้ใหญ่ที่ถูกโค่นและเป็นการสะสมบุญเพื่อเป็นการล้างบาป (ฐาปกรณัม เครือระยา, 2559: 1) จนทำให้พื้นที่จังหวัดลำปางมีศิลปกรรมแบบผสมผสานระหว่างล้านนากับพม่าภายในวัดมากมาย เช่น วัดศรีชุม วัดม่อนปุยักษ์ วัดศรีรองเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่เป็นธรรมเนียมการปฏิบัติในการเดินทางเข้าสักการะ บูชาพระธาตุปีเกิด การเดินทางเยี่ยมชมวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และวัดท่องเที่ยวที่มีความงดงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจและความเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าด้านการงานและการใช้ชีวิต ทั้งเป็นการสัมผัสกับความงามด้านศิลปกรรมที่มีความโดดเด่นกว่าพื้นที่อื่นในภาคเหนือตอนบน ดังนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางเข้ามาศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อดูแลรักษาและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อในการเดินทางเพื่อสักการะบูชาวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเส้นทางการท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดลำปาง นอกจากนี้ ยังได้สัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางได้อย่างเหมาะสม

2) การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างเพื่อสำรวจความคิดเห็นชุมชน ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. พื้นที่การวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วัดท่องเที่ยว จำนวน 9 วัด ได้แก่

1) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 3) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลตันธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 4) วัดศรีศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 5) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 6) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 7) วัดไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 8) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง 9) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ตามลักษณะรูปแบบการวิจัย ได้แก่

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ การสุ่มกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว ประชาชนและชุมชนที่เดินทางเยี่ยมชมการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง โดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้ $n = \text{ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้}$ $N = \text{จำนวนประชากรที่ทราบค่า}$ $e = \text{คลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง}$ $Ne^2 = \text{ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (Allowable Error 0.05)}$

โดยกลุ่มนักท่องเที่ยว ประชาชนและชุมชนมีจำนวนมากกว่า 1,000,000 คน ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้จำนวน 400 คน ตามสูตรและตารางของยามาเน่

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเจาะจงผู้ให้ข้อมูลจำนวน 53 รูป/คน จากกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ 10 รูป/คน 2) กลุ่มชุมชนของวัดท่องเที่ยว 23 คน 3) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ 10 คน 4) กลุ่ม

เครือข่าย/หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชน 7 คน และ 5) การท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดลำปาง 3 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยแบ่งตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

4.1 แบบสอบถาม สำหรับนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 400 ชุด

4.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ชุมชนและภาคีเครือข่ายในประเด็นที่สำคัญ โดยมีประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว การบริหารจัดการ พุทธศิลปกรรมมีผลต่อการตัดสินใจและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

4.3 การประชุมกลุ่มย่อย โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับวัด ชุมชน ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวบนความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเป็น 6 ระยะ ดังนี้

5.1 การจัดประชุมคณะวิจัยเพื่อชี้แจงและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางที่มีความงดงามด้านศิลปกรรมอันโดดเด่นจากการศึกษาเชิงเอกสาร รายงานการวิจัย บทความ งานเขียนในวารสาร หนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อนำเนื้อหาหาวิเคราะห์และสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

5.2 การคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และแจกแบบสอบถาม

5.3 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อเก็บแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ประชาชน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดท่องเที่ยวตามความเชื่อในจังหวัดลำปางและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.4 กระทบประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความเห็นและทบทวนความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

5.5 การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อแห่งเส้นทางบุญของวัด 9 ศรี ในจังหวัดลำปาง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง 2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นการเก็บข้อมูลแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ข้อมูลการประชุมร่วมกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ด้วยการเขียนบรรยายสรุปเนื้อหาโดยภาพรวมที่มีความสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อนำไปแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อทวนความถูกต้องและถอดองค์ความรู้จากการศึกษาคั้งนี้

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เพื่อส่งเสริมพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาที่เดินทางไปเยี่ยมชมและสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ และสร้างคุณค่าความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีอัตลักษณ์ในจังหวัดลำปาง จากการศึกษาได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. การเดินทางเพื่อสักการะบูชาวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง จากการศึกษาเอกสาร การแจกแบบสอบถามพบว่า ส่วนมากเดินทางมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ/เพื่อน การศึกษา/ทัศนศึกษา ทำบุญ/ขอพรพระ ธุรกิจส่วนตัวและอื่น ๆ ซึ่งส่วนมากได้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต การเล่าต่อกันกับเพื่อน และหนังสือพิมพ์ วารสาร/นิตยสาร/คู่มือ โดยการท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางในช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ และเดินทางท่องเที่ยวเฉลี่ยเดือนละครั้งเป็นส่วนใหญ่ การท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะส่วนตัวและเดินทางเป็นครอบครัว โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประมาณ 3,001-5,000 บาท โดยนักท่องเที่ยวมีความเชื่อในเรื่องความเป็นสิริมงคล โชคลาภ การขอพร การไหว้พระประจำปีเกิด รวมถึงการพักผ่อนเพื่อชมความงามทางด้านศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะพม่ากับศิลปะล้านนาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวและมีความสวยงามที่โดดเด่นในจังหวัดลำปาง

ส่วนปัจจัยในการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจของวัดท่องเที่ยว เช่น ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.55$) แหล่งรวมศิลปกรรมและวิถีธรรมร่วมสมัย ($\bar{X}=4.48$) ความงามทางด้านศิลปกรรมแบบล้านนาดั้งเดิม ($\bar{X}=4.43$) แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}=4.33$) และประวัติศาสตร์ที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ

($\bar{X}=4.30$) และปัจจัยของวัดท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเดินทาง ได้แก่ สุภาจิตสอนใจที่เป็นหลักคำสอน ($\bar{X}=4.38$) พระภิกษุสงฆ์ให้คำแนะนำเกี่ยวกับธรรมะ ($\bar{X}=4.34$) แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ($\bar{X}=4.34$) กิจกรรม/พิธีกรรมภายในวัด ($\bar{X}=4.31$) และพิธีกรรมประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ($\bar{X}=4.24$) ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ เส้นทางคมนาคมติดกับถนนสายหลัก ($\bar{X}=4.40$) ร้านค้าและร้านอาหารของที่ระลึกต่อนักท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.39$) ใกล้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ($\bar{X}=4.35$) ห้องน้ำสะอาดและเพียงพอ ($\bar{X}=4.32$) และป้ายบอกรายละเอียดสถานที่ชัดเจน ($\bar{X}=4.26$)

2. แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางความเชื่อ โดยวัฒนธรรมล้านนาที่ยึดเป็นแบบแผนและจารีตประเพณีในการกราบไหว้พระธาตุปีเกิดหรือพระธาตุที่มีความศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ส่งผลให้การทำงาน การเงิน หน้าที่การทำงานเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นกุศโลบายในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้แก่ชุมชนและสังคม ตลอดจนเป็นการสร้างสรรค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน

2.2 การพัฒนาวัดท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องราวในอดีตบ่งบอกความวุ่นวายของนครลำปางที่เกิดจากพม่าที่ได้เข้ามาปกครองทั่วอาณาจักรล้านนา เช่น ท้าวมหายศ เจ้าผู้ครองนครลำพูนที่เข้ามาปกครองลำปางจากการยกทัพมาตีเมืองลำปางในพื้นที่วัดพระธาตุลำปางหลวง แต่ครั้งนั้น นานาทิพย์ช้างได้รวบรวมพลต่อสู้ทัพและลอบเข้าไปยิงท้าวมหายศตาย และมีอนุสรณ์ที่เกิดจากรอยลูกปืนบนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ของวัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งต่อมาหานาทิพย์ช้างได้สถาปนาเป็นพระยาสุลวะลือไชยสงคราม ต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน เช่น ณ ลำปาง ณ เชียงใหม่ เป็นต้น ความเป็นประวัติศาสตร์จึงเป็นแนวทางที่ควรส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว และเป็นการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนในการรู้เรื่องราวเหตุการณ์และความเป็นมาของชุมชนตนเองให้ดียิ่งขึ้น

2.3 การอนุรักษ์ความงดงามด้านศิลปกรรมในจังหวัดลำปางถือเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์และความงดงามด้านศิลปกรรมร่วมสมัย เป็นแหล่งรวมทางด้านศิลปกรรมที่ล้ำค่าตามภูมิปัญญา เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมและอื่น ๆ โดยศิลปกรรมสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) พุทธศิลปกรรมแบบล้านนาร่วมสมัยที่เป็นอัตลักษณ์ของการตกแต่ง การปั้น เทคนิคช่างของล้านนา สืบเนื่องจาก

สถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หิน วัดปงยางคก และ 2) พุทธศิลปกรรมแบบพม่า จากอิทธิพลพม่าที่เข้ามาทำไม้เมื่อประมาณ 100 ปีก่อน ทำให้จังหวัดลำปางมีพัฒนาการด้านศิลปกรรมผสมผสานพม่ากับล้านนา โดยวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางที่มีความสวยงามถูกสร้างขึ้นจากศรัทธาของชาวพม่าทั้งสิ้น เช่น วัดศรีชุม วัดศรีรองเมือง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามและวัดจองคำ เป็นต้น ดังนั้น ชุมชนจะต้องตระหนักถึงคุณค่าศิลปกรรมด้วยการอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

2.4 การพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่สำคัญในยุคปัจจุบัน นอกจากเป็นเส้นทางจากความเชื่อและศรัทธาแล้ว จะต้องอยู่ในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในการท่องเที่ยวและการเดินทาง ปัจจุบันจะสังเกตเห็นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในหลายพื้นที่ เช่น หากการท่องเที่ยวในวัดปงสนุก สามารถเดินทางไปวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดเจดีย์ขาวหลัง สถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอนุสาวรีย์หลวงพ่อกษม เขมโก มิวเซียมลำปาง วัดเชียงราย วัดป่าฝาง วัดจองคำ

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ความเชื่อในการท่องเที่ยววัดในจังหวัดลำปาง ตามคติและความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุประจำปีเกิด โดยเชื่อว่า เมื่อผู้ที่เดินทางมากกราบไหว้บูชาพระธาตุแล้วจะเกิดสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์ ความพ้นทุกข์โรคภัย ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จทั้งในหน้าที่ การงาน การเงินและครอบครัว ซึ่งพื้นที่วัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางมีพระธาตุประจำปีเกิดปีฉลู ได้แก่ วัดพระธาตุลำปางหลวง ทำให้ชาวล้านนานิยมเดินทางมาสักการะบูชากราบไหว้ด้วยรถยนต์ส่วนตัว เพราะความเชื่อและความงดงามด้านศิลปกรรมที่เผยแพร่ในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศหรืออินเทอร์เน็ต โดยส่วนใหญ่มักเดินทางในวันหยุดนักขัตฤกษ์ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเขตพุทธสถาน การได้แก่งคิดจากป้ายคติธรรมสอนใจ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกสบายใจจิตใจสงบ เยือกเย็น และได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน เพราะวัดถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์กลางชุมชน สอดคล้องกับพระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ชนปญโญ) และคณะ (2555) ที่กล่าวถึงความสำคัญของวัดว่า เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความสวยงามด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม เช่น หอพระธาตุ พระประธานในอุโบสถ ชุมพระและหอศิลป์ อันเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งเป็นแหล่งขัดเกลาจิตใจ

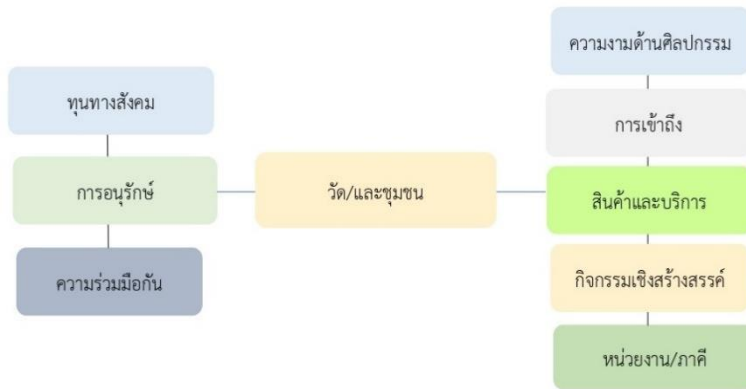
นักท่องเที่ยวให้เกิดสุขด้วยการทำบุญ ปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม ชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ เข้าใจหลักคำสอนที่แฝงด้วยปรัชญาชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา (2542: 5) ที่เห็นว่า วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งรวบรวมมรดกทางปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์แห่งวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ในประเด็นนี้ตรงกับแนวคิดของพยอม ธรรมบุตร (2548: 1) ที่มองว่า การท่องเที่ยวเป็นการเรียนรู้มรดกชุมชนที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศิลปะ กิจกรรมของชุมชนและจารีตประเพณีที่ได้รับการสืบทอดและถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวต้องเดินทางเข้าวัดท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นวิถีทางวัฒนธรรมอันงดงามและเป็นการขัดเกลาจิตใจให้พุทธศาสนิกชนที่เข้ามากราบไหว้ได้เกิดสุนทรียภาพทั้งทางกายภาพที่มีความงดงามด้านศิลปกรรมและสุนทรียภาพทางด้านจิตใจในการส่งเสริมให้เกิดการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นหลักความเชื่อที่จะนำชีวิตให้ประสบกับความสุขความเจริญแก่ตนเองและครอบครัว

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง ต้องส่งเสริมความเชื่อที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยเฉพาะการส่งเสริมการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา จากการท่องเที่ยววัดประจำปีเกิดและการสร้างพระธาตุเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและผู้อื่นเป็นแรงผลักดันให้เกิดความสุขทางจิตใจ ชีวิตประสบความสุขความเจริญ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เพิ่มพูนด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ นอกจากนี้ ควรพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานให้คงอยู่ในชุมชน สร้างจิตสำนึกและตระหนักรู้ถึงวิกรรมอันยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษที่ได้สละชีพเพื่อบ้านเมือง แม้อดีตที่ผ่านมาจังหวัดลำปางเคยถูกปกครองจากพม่า แต่ในทางกลับกันจังหวัดลำปางก็ได้รับอิทธิพลทางด้านความงามด้านศิลปกรรมแบบพม่าที่เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้วัดท่องเที่ยวมีศิลปกรรมที่หลากหลายเฉพาะตน เพราะวัดถือเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางชุมชนในการสืบสานภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับฉลองเดช คุภานุมาน (2557: 34) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สร้างอัตลักษณ์และแนวทางปฏิบัติในชุมชน จึงต้องอนุรักษ์ศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดลำปาง อันเป็นศิลปกรรมร่วมสมัยทั้งแบบล้านนาและพม่า โดยศิลปกรรมแบบล้านนาได้รับการสืบทอดจากช่างสกุลลำปางและศิลปกรรมแบบพม่าสืบทอดจากยุคค้าไม้จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน นอกจากนี้ควรเร่งให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าแก่

นักท่องเที่ยวและเป็นการสนับสนุนให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม (กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรินยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555: 139-146) และเป็นการรักษาทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์ สร้างรายได้และกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามเชื้อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง มีปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนี้

ภาพ 1 ปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเชื้อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

1. ทุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ภายในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นความดีงามด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวอันกระตุ้นนักท่องเที่ยวให้ได้ชมความงดงามทางศิลปะ แบบแผนอันดีงามทางวัฒนธรรมและความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

2. การอนุรักษ์ แม้จะมีทุนทางสังคมที่ดี ทั้งความงามด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์แล้วก็ตาม แต่ปัจจัยที่สำคัญ คือ การอนุรักษ์ให้คงอยู่ยาวนานและเคียงคู่ชุมชนด้วยการรักษา ดูแล ฟื้นฟูให้เป็นมรดกชุมชนที่สะท้อนเหตุการณ์ เรื่องราวให้คงอยู่ในชุมชนตลอดไป

3. ความร่วมมือ ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับมรดกและคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวจำเป็นต้องขับเคลื่อนวัดและชุมชน โดยการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาให้เป็นสถานที่ที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม โดยวัดและชุมชนต้องพัฒนาพื้นที่ให้รองรับและตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่

1. ความงดงามด้านศิลปกรรมที่สะท้อนให้เห็นสุนทรียภาพที่ช่วยขัดเกลาจิตใจและถ่ายทอดความรู้สึกอันดีงามจากการรังสรรค์ผลงานในแต่ละยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน
2. การเข้าถึงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความสะดวกสบาย สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว
3. สินค้าและบริการด้านความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว เช่น การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องดื่ม ของที่ระลึก วัฒนธรรม เป็นต้น
4. กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรมในท้องถิ่น
5. หน่วยงาน/ภาคี วัดและชุมชนควรได้รับการช่วยเหลือและการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและกลุ่มภาคีอื่น ๆ เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวให้ตรงตามเป้าหมายของท้องถิ่นและตอบสนองต่อความต้องการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

สรุป

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง ส่วนหนึ่งมีคติความเชื่อตามวัฒนธรรมล้านนาในเรื่องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสักการบูชาพระธาตุประจำปีเกิด (วัดพระธาตุลำปางหลวง ปีฉลู) อันเป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นแหล่งรวมสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ซึ่งผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมล้านนากับพม่าที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ในอดีต การเดินทางมาท่องเที่ยวส่วนมากนิยมเดินทางในช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์กับครอบครัวเพื่อขอพรให้สมปรารถนาในการชีวิต หน้าที่ การงาน นอกจากนี้ วัดพระธาตุลำปางหลวงยังมีเรื่องราวประวัติศาสตร์การสู้รบกับพม่า โดยหนานทิพย์ช้าง วีรบุรุษเมืองลำปางได้ลอบยิงท้าวมหายศตาย ซึ่งมีร่องรอยกระสุนที่รื้อทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง ดังนั้น เส้นทางการท่องเที่ยวตามความเชื่อของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางต้องอนุรักษ์ทุนทางสังคมที่เกิดจากเรื่องราวในอดีต และความงดงามด้านศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านนาและพม่า กระทั่งก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์ที่

โดดเด่นของจังหวัดลำปาง วัดและชุมชนจึงต้องช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยว รักษาความงดงามด้านศิลปกรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมกับหน่วยงาน/ภาคีในการขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อเป็นการรักษาจารีต ประเพณีและความงดงามอันเป็นแบบแผนการปฏิบัติให้เคียงคู่กับชุมชนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*. 32 (4), 139-146.
- ฉลองเดช คุณานูมาต. (2557). การศึกษาแนวคิดคติจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา จากงานจิตรกรรมล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. 24 (3), 17-42.
- ฐาปกรณ์ เครือระยา. (2559). วัดพม่า-ไทยใหญ่ในนครลำปาง. ใน *ตามรอยเส้นทางวัดพม่าจังหวัดลำปาง*. ลำปาง: วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พยอม ธรรมบุตร. (2548). *หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระครูวิมลศิลปกิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) และคณะ. (2555). *การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วินิจ วีรยางกูร. (2532). *การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศรัณยา วรากุลวิทย์. (2547). *ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินต์.